

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยมีการพัฒนาตามแผนการพัฒนาประเทศ ตั้งแต่พุทธศักราช 2504 เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบัน หลายฝ่ายเข้าใจว่าเศรษฐกิจมีการขยายตัวดี สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน คนยากจนไม่หมดไปแต่กลับเพิ่มขึ้น ปรากฏการณ์นี้อาจเรียกว่าการพัฒนาเกิดขึ้นอย่างไม่สมดุล ซึ่งมีความหมายดังนี้ คือ รายได้ประชาชาติเพิ่มสูงขึ้นแต่ปัญหาอื่น ๆ ไม่ได้ดีขึ้น รายได้ต่อคน หนึ่งคนเพิ่มขึ้นแต่คุณภาพชีวิตโดยทั่วไปไม่ได้ดีขึ้น มีปัญหาด้านประสิทธิภาพของทรัพยากรมนุษย์ และเน้นการขยายตัวทางธุรกิจ แต่ไม่ได้ดูเรื่องความเหลื่อมล้ำในการครอบครองทรัพยากร

ท่ามกลางความมั่งคั่งหลายฝ่ายได้มีความพยายามผลักดัน แสวงหาจินตนาการและวิธีคิด ใหม่ ๆ แห่งการพัฒนา เช่น การพัฒนาแนวพุทธ แนวเศรษฐศาสตร์เชิงนิเวศ การพัฒนาเปลี่ยนแปลง ไปในแนวทางการปฏิบัติการทางสังคม (Social Praxis) ซึ่งเป็นการปฏิบัติการที่มุ่งสนองความต้องการ พื้นฐานของประชาชนอย่างจริงจัง ความตื่นตัวเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้ ความทฤษฎีการเรียนรู้ 4 ขั้นตอน (ปิยนารถ ประยูร, 2548, หน้า 16) คือ รับรู้ข้อเท็จจริงอย่างง่าย ๆ รับรู้ความสัมพันธ์ของข้อเท็จจริง การรับรู้นำไปสู่การมองเห็นหนทางแก้ไข ไม่มองมิติเดียว ต้องมองทั้งระบบ เพราะธรรมชาติมีการทับซ้อนและเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ วิธีคิดต้องสัมพันธ์ กับบริบทเป็นกระบวนการ ไม่ได้แยกส่วน แต่การศึกษาของเราโดยมากสอนให้เข้าใจเพียง 3 ระดับ คือ มองปัญหาเพียงด้านเดียว โดยเฉพาะผู้คนส่วนใหญ่จะไม่ค่อยเปลี่ยนวิธีคิด การแก้ปัญหาชีวิต จึงอยู่ในแนวทางเก่า ๆ ดังนั้น ระบบการศึกษาสมัยใหม่พยายามส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดโลกทัศน์ที่ กว้างขึ้น ผลรวมของการสังสมทักษะแนวคิดที่สืบทอดกันมามีวิวัฒนาการต่อเนื่องยาวนาน การศึกษา จึงเกี่ยวข้องกับการทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงได้ เมื่อสังคมพัฒนาขึ้น ความซับซ้อนในโครงสร้าง ทางสังคมก็มีมากขึ้น การศึกษาก็มีความซับซ้อนและเชื่อมโยงซึ่งกันและกันตามธรรมชาติ เพียงแต่ ระบบใดจะนำหรือตาม ในช่วงเวลาใดจึงจะเหมาะสมเท่านั้น

สังคมไทยจะเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงเข้าสู่สังคมยุคใหม่อย่างไร เมื่อระบบโรงเรียน เคยชินกับการป้อนข้อมูล สืบเรื่องกระบวนการเรียนรู้ ไปติดกับดักดัชนีชี้วัดด้านอื่น เช่น ระบบ ชั้นเรียน อัตราส่วนครู/นักเรียน การสอบ ยึดมั่นในประกาศนียบัตร เรียนรู้จากเนื้อหาในตำราและ จากอาจารย์เป็นหลัก การปฏิรูปจึงเกิดขึ้นในส่วนหนึ่งของโครงสร้างเชิงอำนาจ และระบบรายงาน ความก้าวหน้าเป็นหลัก ในเมื่อศตวรรษใหม่แห่งเอเชียภายใต้ข้อจำกัดและศักยภาพประเทศไทยที่มี

ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมกับระบบเศรษฐกิจฐานรากที่เน้นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ในสถานะของคนมีความหลากหลาย ทั้งเชื้อชาติ วัฒนธรรม ความรู้ ความคิด นวัตกรรม และความรวดเร็วของระบบข้อมูล การเปลี่ยนแปลง แข่งขัน ความขัดแย้ง และแข่งขันทรัพยากร จะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้สังคมไทยจะปรับตัวกับการใช้โรงเรียนเป็นฐานจัดการศึกษาและพัฒนาสังคมอย่างไร นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยไทยตายไปนานแล้ว ที่ตายไม่ใช่ขาดวิชาการ แต่เพราะมีแต่วิชาการที่แตกแยกออกจากสังคม ระบบการศึกษาปัจจุบันแยกจากวิถีชีวิตไปเอาวิชาเป็นค้ำตั้ง (เสนห์ จามริก, 2547, หน้า 3) เป็นระบบที่อยู่นอกสังคมไม่รู้ร้อนรู้หนาวกับสังคม ไม่ร่วมทุกข์ร่วมสุข ไม่ร่วมแก้ปัญหา จึงอ่อนแอทางปัญญายิ่งนัก สิ่งที่มีมหาวิทยาลัยทำอยู่เกือบทั้งหมด คือ การถ่ายทอดความรู้ การเชื่อมโยงความรู้ แต่การจัดการความรู้เกือบไม่มีเลย เป็นสิ่งที่ขาดหายไป (ประเวศ วะสี, ม.ป.ป., หน้า 8-9)

เมืองไทยควรเป็นเช่นใดในศตวรรษที่ 21 จะ “ถูก” ขึ้นมาเป็นตัวของตัวเองอย่างไร และ “รุก” ก้าวไปข้างหน้าอย่างไร ในสถานการณ์ของศตวรรษแห่งเอเชีย เพื่อช่วยให้ประชาชนส่วนใหญ่ฉลาด มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ และมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมเพิ่มขึ้นอย่างจริงจัง ประเทศจึงจะมีประชาชนที่มีคุณภาพพอที่จะเข้าใจสภาพของสาเหตุและแนวทางแก้ไข ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการศึกษาเรียนรู้อย่างเชื่อมโยงและเป็นองค์รวม การปฏิรูปการศึกษาที่ถูกทางและเอาจริงจะเป็นหนทางสำคัญและหนทางเดียวเท่านั้นที่จะทำให้คนมีคุณภาพ เพื่อนำพาเศรษฐกิจและสังคมพัฒนาไปได้ ดังนั้น อนาคตศึกษาต้องเปลี่ยนแปลงกระบวนการคิดใหม่ คือสร้างจิตสำนึกใหม่ จิตสำนึกที่ตระหนักถึงความเชื่อมโยงของทุกสิ่งเป็นสิ่งเดียวกัน แลหน้าเศรษฐกิจสังคมแห่งอนาคต คุณค่าใหม่ ได้แก่ คุณค่าแห่งความรัก ความสามัคคี ความเมตตา นำไปสู่วิถีใหม่ กระบวนทัศน์ใหม่ คือ สร้างสรรค์ สามัคคี รวมพลัง เป็นสามเหลี่ยมแห่งพลัง ได้แก่ จิตสำนึกและคุณค่า การจัดการ และยุทธศาสตร์/ ยุทธวิธี (ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม, 2547, หน้า 17)

สถานะของชุมชนที่ผ่านมา พบว่า สังคมไทยปรับตัวเข้าสู่ยุคของการเปลี่ยนแปลงจากชนบทสู่เมืองอย่างต่อเนื่อง ขณะที่การพัฒนาชนบทกับเมืองมีลักษณะแยกส่วน ส่งผลให้เกิดความไม่สมดุลของการพัฒนาของชุมชนชนบท การผลิตอาศัยฐานทรัพยากรมากกว่าองค์ความรู้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพคนให้คนไทยได้รับการพัฒนาทั้งร่างกาย จิตใจ ความรู้ ความสามารถ ทักษะการประกอบอาชีพ และมีความมั่นคงในการดำรงชีวิต เพื่อเสริมสร้างศักยภาพให้กับตนเองที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งของครอบครัว ชุมชน และสังคมประเทศชาติ โดยกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ คุณธรรมนำความรู้ สร้างเสริมสุขภาวะของคนไทยให้มีสุขภาพแข็งแรง อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข ส่งเสริมการรวมตัวและจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง มีกระบวนการ

จัดการองค์ความรู้และมีเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งในและนอกชุมชน สนับสนุนการนำภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้ในการสร้างสรรค์คุณค่า (ธีระพล อรุณะกสิกร และคณะ, 2550, หน้า 117-39)

การศึกษาเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาประเทศ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองและสิ่งแวดล้อม เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพของคน ทั้งด้านความรู้ ภูมิปัญญา จิตสำนึก ทักษะและความสามารถในการดำเนินวิถีชีวิต และจัดการกับปัญหาต่าง ๆ แต่สภาพการศึกษาไทยในปัจจุบัน พบว่า รากเหง้าของปัญหาและแนวทางแก้ไขนั้น สาเหตุที่ลึกลงไปของการที่รัฐบาลชนชั้นนำสนใจปัญหาสังคมน้อย คือ พวกเขาไม่ค่อยฉลาด มองไม่เห็นการณ์ไกลว่า ปัญหาทางสังคมวัฒนธรรม เช่น ความโง่เขลา การขาดจิตสำนึก ค่านิยมแบบพึงพาอยากได้ความสุขแบบง่าย ๆ โดยไม่ต้องทำงานหนักเหล่านั้น เป็นปัญหาสำคัญพอ ๆ กับปัญหาการพัฒนาเศรษฐกิจ และเป็นเรื่องที่ภาครัฐต้องสนใจพัฒนาคนก่อนหรือพร้อม ๆ กันไป ไม่ใช่จะพัฒนาเศรษฐกิจก่อน แล้วถึงมาพัฒนาการศึกษาและสังคมภายหลัง ทำให้คุณภาพชีวิตสิ่งที่สำคัญถูกมองข้าม (วิทยากร เชียงกูล, 2549, หน้า 139-140) คนส่วนใหญ่รับรู้เรื่องการศึกษา คือ ระบบการเรียนในโรงเรียน ซึ่งรัฐเกือบจะเป็นผู้ผูกขาดในการจัดการศึกษาและได้กลายมาเป็นสิ่งที่ไม่มีความสัมพันธ์กับวิถีการดำเนินชีวิต วิถีคิดในสังคม วัฒนธรรม การเมือง และชุมชนท้องถิ่น ทำให้โรงเรียนกลายมาเป็นสิ่งแปลกแยกในชุมชนมากขึ้น กลไกดั้งเดิมในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของคนผ่านสถาบันต่าง ๆ ได้ถูกกลบตบหายไป ผลที่ตามมา คือ ชุมชนไม่สามารถดำรงสภาพความเป็นชุมชนไว้ได้ เพราะไม่มีกลไกในการดึงทรัพยากรหรือแนวทางการพัฒนาชุมชนของตนที่สอดคล้องกับสภาพพื้นฐานได้ ทำให้เกิดการพัฒนามาที่ไม่ยั่งยืนและก่อให้เกิดความล่มสลายของชุมชนในที่สุด (อุทัย คลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์, 2540, หน้า 3) โอกาสของการพัฒนาศักยภาพสังคมไทย การให้ความรู้คนทั้งสังคมจะช่วยให้ประชาชนส่วนใหญ่มีโอกาสได้เรียนรู้ทักษะชีวิต ทักษะในการทำมาหาเลี้ยงชีพอย่างมีประสิทธิภาพ มีความรู้ความฉลาดทุกด้าน และมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมได้อย่างแท้จริง เป็นเงื่อนไขข้อแรกและข้อสำคัญที่สุดที่จะทำให้มนุษย์มีสติปัญญามากพอที่จะหาทางแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจที่ไม่สมดุลและไม่เป็นธรรม เพื่อก้าวไปสู่แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจแบบยั่งยืนต่อไป (วิทยากร เชียงกูล, 2549, หน้า ๖)

การศึกษาต้องเสริมสร้างการเรียนรู้ทั้งทางกาย ความคิด สติปัญญา ให้กับคนในชุมชน เพื่อให้มีคุณลักษณะที่สอดคล้องกับสังคมยุคใหม่ที่จะช่วยให้สามารถดูแลตนเอง ครอบครัวและชุมชนต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นคุณลักษณะเบื้องหลังของความเป็นชุมชนเข้มแข็ง ดังนั้น ประการแรก กระบวนการเรียนรู้และการทำงานร่วมกันของชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญต่อความเข้มแข็งของชุมชน ประการที่สอง หน่วยงานของรัฐและหน่วยงานภายนอกรวมถึงโรงเรียนและสถานศึกษาสามารถเข้ามามีบทบาทในการเสริมสร้างเครือข่ายและกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนได้

ประการที่สาม ในการเข้ามามีบทบาทดังกล่าว จำเป็นที่โรงเรียนและสถานศึกษาต้องทบทวน โลกทัศน์ชุมชนของตนให้มีความตระหนัก เข้าใจ และเคารพในวิถีชุมชน เพื่อการเข้าไปร่วม ในกระบวนการนั้นอย่างสร้างสรรค์ (อมรวิรัช นาคทรพร และคณะ, 2551, หน้า 51)

การเรียนรู้ของชุมชน ผู้นำทางการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญ เนื่องจากตามมาตรฐานวิชาชีพ ทางการศึกษากำหนดให้วิชาชีพทางการศึกษาจะต้องประกอบวิชาชีพเพื่อบริการต่อสาธารณชน ตามบริบทของวิชาชีพนั้น ๆ และมีบทบาทสำคัญต่อสังคมและความเจริญก้าวหน้าของประเทศ กล่าวคือ 1) สร้างพลเมืองดีของประเทศ 2) พัฒนาทรัพยากรของมนุษย์ 3) สืบทอดวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามของชาติ จึงได้กำหนดมาตรฐานวิชาชีพ การปฏิบัติงานของครู มาตรฐานที่ 10 ครูต้องร่วมมือกับผู้อื่นในชุมชนอย่างสร้างสรรค์ และมาตรฐานที่ 12 ครูต้องสร้างโอกาสให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้ในทุกสถานการณ์ สำหรับมาตรฐานวิชาชีพ การปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา มาตรฐานที่ 9 ผู้บริหารสถานศึกษาร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานอื่นอย่างสร้างสรรค์ มาตรฐานที่ 11 ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นผู้นำและสร้างผู้นำ และตามจรรยาบรรณวิชาชีพทางการศึกษา ข้อ 9 กำหนดให้ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา พึงปฏิบัติตนเป็นผู้นำในการอนุรักษ์และพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา สิ่งแวดล้อม รักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม (สำนักงาน เลขาธิการคุรุสภา, 2552, หน้า 75-76) นอกจากนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตรา 29 กำหนดให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล องค์กร และสถาบัน ส่งเสริมความเข้มแข็งของ ชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษา อบรบ มีการ แสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและความต้องการทั้งหาวิธีการสนับสนุน ให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

การศึกษาที่ผ่านมา พบว่า ขาดระบบการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง ทำให้ครู ไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบและเพียงพอ การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาหน่วยปฏิบัติ ไม่มีอิสระและคล่องตัวในการจัดการศึกษาเท่าที่ควร ความไม่พร้อมของหน่วยจัด การบริการ ผู้ด้อยโอกาสไม่ทั่วถึง ผู้สำเร็จการศึกษาขาดคุณลักษณะด้านคุณลักษณะและความรู้ที่จำเป็น มีปัญหา ความด้อยประสิทธิภาพในการบริหารจัดการและการใช้ทรัพยากรเพื่อการศึกษา กลไกของรัฐไม่เอื้อ ให้ทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษาและระดมทรัพยากรเพื่อการ ศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ การศึกษาดลอดชีวิต ขาดเนื้อหาและวิธีการที่เหมาะสม ขาดการ ปรับปรุงกฎระเบียบที่จะเอื้ออำนวยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง ทำให้การศึกษาดลอดชีวิต ยังไม่เป็นวิถีชีวิตของคนในชาติ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552, หน้า 6-9) สัญญาณ อันตรายและความเสื่อมของชุมชน คือ โรงเรียนหันหลังให้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น การละเลย ประเพณีของชุมชน และการมองไม่เห็นชุมชนของโรงเรียนที่แม้จะมีความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน

แต่ก็อาจมีกระบวนการที่ซับซ้อนในการทำหลักสูตรท้องถิ่น เป็นต้น (อมรวิชัย นาคทรัพย์ และคณะ, 2551, หน้า 82-84) แสดงให้เห็นว่า โรงเรียนขาดการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน ทำให้เสียโอกาสในการเสริมสร้างวัฒนธรรมและพัฒนาทรัพยากรท้องถิ่นของตน ขาดความรู้และทักษะที่เหมาะสมในการดำรงชีพ

การทำให้ผู้นำทางการศึกษามีความรู้ ทักษะ และกระบวนการในกระบวนการเรียนรู้ชุมชน จำเป็นต้องมีการเสริมสร้างความรู้ จะมีแนวทางดำเนินการเป็นอย่างไร จึงได้ศึกษาวิจัย การเสริมสร้างผู้นำทางการศึกษาในการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

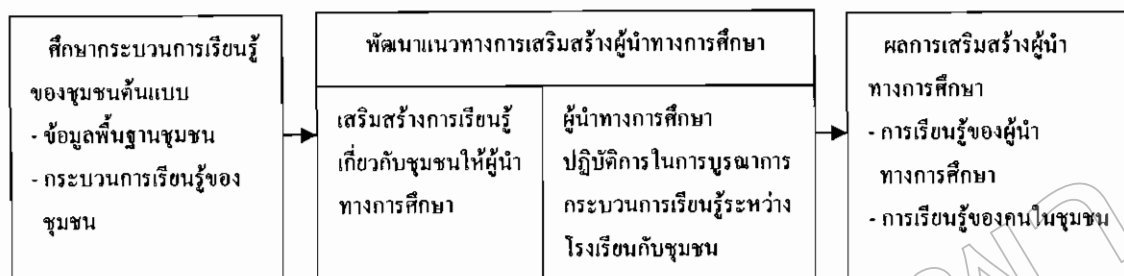
1. เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ
2. เพื่อศึกษาแนวทางการเสริมสร้างผู้นำทางการศึกษาในการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

คำถามเพื่อการวิจัย

1. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบเป็นอย่างไร
2. แนวทางการเสริมสร้างผู้นำทางการศึกษาในการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นอย่างไร
3. ผลการเสริมสร้างผู้นำทางการศึกษาในการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นอย่างไร

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การเสริมสร้างผู้นำทางการศึกษาในการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มีกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้ ศึกษากระบวนการเรียนรู้ชุมชนต้นแบบ พัฒนาแนวทางการเสริมสร้างผู้นำทางการศึกษา ได้แก่ เสริมสร้างการเรียนรู้เกี่ยวกับชุมชนให้ผู้นำทางการศึกษา และผู้นำทางการศึกษาไปปฏิบัติการในการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ผลการเสริมสร้างผู้นำทางการศึกษา ได้แก่ การเรียนรู้ของผู้นำทางการศึกษาและการเรียนรู้ของคนในชุมชน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. ผู้นำทางการศึกษาสามารถบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
2. ชุมชนได้เรียนรู้การจัดการความรู้และภูมิปัญญาของคนและเครือข่าย
3. ได้แนวทางที่เป็นประโยชน์ต่อกระทรวงศึกษาธิการ ในการกำหนดทิศทางและนโยบาย

การเสริมสร้างผู้นำทางการศึกษาในการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนให้มีมาตรฐานตามวิชาชีพและการปฏิบัติงานที่สอดคล้องตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 เพิ่มขึ้น

4. ได้แนวทางที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กรภาครัฐและภาคเอกชน นำไปใช้เป็นแนวทางเสริมสร้างบุคลากรในการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ กำหนดขอบเขตการวิจัยในชุมชนที่มีศูนย์การเรียนรู้ชุมชนภาคตะวันออก ซึ่งมีผู้นำทางการศึกษาทำงานร่วมกับชุมชน และชุมชนที่ปฏิบัติการ โดย แบ่งเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1.1 พื้นที่ชุมชนต้นแบบ ได้แก่

- 1.1.1 ชุมชนบ้านหนองผูกเต่า ตำบลศาลาลำดวน อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

- 1.1.2 ชุมชนบ้านกิโลสาม ตำบลท่าแยก อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

1.2 พื้นที่ชุมชนที่ปฏิบัติการ ได้แก่

- 1.2.1 ชุมชนบ้านหัวกูดแฉ ตำบลท่าเกษม อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว

- 1.2.2 ชุมชนบ้านแก่งสี่เสียด ตำบลสระขวัญ อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัด

สระแก้ว

- 1.2.3 ชุมชนบ้านท่าช้าง ตำบลศาลาลำดวน อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา แบ่งเป็น 2 ส่วน ดังนี้

2.1 เสริมสร้างการเรียนรู้เกี่ยวกับชุมชนให้ผู้นำทางการศึกษา ได้แก่

- 2.1.1 เรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ
- 2.1.2 เรียนรู้กิจกรรมศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชุมชนบ้านหนองผูกเต่า
- 2.1.3 เรียนรู้แนวคิด ทฤษฎีกระบวนการเรียนรู้
- 2.1.4 เรียนรู้ทักษะกระบวนการเรียนรู้
- 2.1.5 เรียนรู้การประเมินศักยภาพชุมชนและตนเองร่วมกัน
- 2.1.6 เรียนรู้แนวคิด และแนวปฏิบัติในกระบวนการเรียนรู้ชุมชนร่วมกัน
- 2.1.7 เรียนรู้การวางแผนดำเนินกิจกรรมและปฏิทินการปฏิบัติงานร่วมกัน

2.2 ผู้นำทางการศึกษาปฏิบัติการกระบวนการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ได้แก่

- 2.2.1 การเตรียมชุมชน
- 2.2.2 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานชุมชน
- 2.2.3 การย้อนกลับข้อมูลและค้นหาความต้องการ
- 2.2.4 การดำเนินกิจกรรม
- 2.2.5 การประเมินกิจกรรม
- 2.2.6 การปรับปรุงและพัฒนากิจกรรม
- 2.2.7 การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนต้นแบบกับชุมชนที่ศึกษา

3. ขอบเขตด้านเวลา

การเสริมสร้างผู้นำทางการศึกษาในการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ระหว่างเดือนมีนาคม พุทธศักราช 2551 ถึงเดือนพฤศจิกายน พุทธศักราช 2552 แบ่งเป็น 4 ระยะ ดังนี้

3.1 ศึกษากระบวนการเรียนรู้ชุมชนต้นแบบ ระหว่างวันที่ 1 มีนาคม พุทธศักราช 2551 ถึงวันที่ 30 กันยายน พุทธศักราช 2551

3.2 พัฒนาแนวทางการเสริมสร้างผู้นำทางการศึกษาในการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ดำเนินการระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม ถึงวันที่ 31 ธันวาคม พุทธศักราช 2551

3.3 กระบวนการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของผู้นำทางการศึกษา ระหว่างวันที่ 1 มกราคม ถึงวันที่ 12 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2552

3.4 แนวทางการเสริมสร้างผู้นำทางการศึกษาในการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ระหว่างวันที่ 1 มกราคม ถึงวันที่ 12 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2552

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ผู้นำทางการศึกษา หมายถึง ครู หรือผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ที่อาศัยอยู่หรือปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในชุมชน
2. การเสริมสร้างผู้นำทางการศึกษา หมายถึง กระบวนการที่ทำให้ผู้นำทางการศึกษา เปลี่ยนพฤติกรรม สามารถนำความรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้ การได้รับประสบการณ์ หรือการฝึกหัดของแต่ละบุคคล หรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการปรับตัวเอง หรือการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและถ่ายทอดให้บุคคล กลุ่ม องค์กร หรือชุมชนได้รับรู้ เห็นคุณค่า และมีความรู้ ความเข้าใจและปรับเปลี่ยนพฤติกรรม
3. กระบวนการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการ วิธีการ หรือกิจกรรมที่ทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ และปรับเปลี่ยนพฤติกรรม
4. การบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน หมายถึง กิจกรรม หรือโครงการในหลายลักษณะที่พัฒนาขึ้นระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม มีความรู้ ความเข้าใจและปรับเปลี่ยนพฤติกรรม
5. ชุมชนต้นแบบ หมายถึง ชุมชนที่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือของ กองทุนชุมชน (Social Investments Foundation = SIF) มีลักษณะดังนี้ คือ มีองค์ความรู้และภูมิปัญญาของตนเอง มีผู้รู้หรือภูมิปัญญาของท้องถิ่น ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ มีพื้นที่และกระบวนการถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาและมีผู้นำทางการศึกษาทำงานร่วมกับชุมชน ได้แก่ ชุมชน ดังนี้
 - 5.1 ชุมชนบ้านหนองผูกเต่า ตำบลศาลาลำดวน อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว
 - 5.2 ชุมชนบ้านกิโลสาม ตำบลท่าแขก อำเภอเมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว
6. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน หมายถึง การเรียนรู้ของชุมชน วิธีการเรียนรู้ ช่องทางการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้ ลักษณะของการเรียนรู้
7. ความรู้ (Knowledge) หมายถึง ความรู้ในกระบวนการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ได้แก่
 - 7.1 ความรู้เกี่ยวกับชุมชน หมายถึง ความรู้ในข้อมูลพื้นฐานชุมชน ได้แก่ ประวัติความเป็นมา สภาพทางภูมิศาสตร์และที่ตั้ง ประชากร การศึกษา การคมนาคมและระบบสาธารณสุขโลก

อาชีพและการดำรงชีพ ผู้นำและกลุ่มองค์กรในชุมชน ประเพณีและวัฒนธรรม และกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

7.2 การจัดการภูมิปัญญา หมายถึง กระบวนการนำความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในวิถีการดำรงชีพ และวัฒนธรรมของแต่ละคนและความรู้ทั่วไปออกมาเรียนรู้ร่วมกัน ตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคล กลุ่ม องค์กร ชุมชนและเครือข่าย เพื่อความสำเร็จในกิจกรรมของชุมชนร่วมกัน

8. ทักษะกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง ความรู้ ความสามารถในการสื่อสารให้เกิดความเข้าใจ และทำงานร่วมกันในกระบวนการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ได้แก่

8.1 ทักษะการเรียนรู้ร่วมกัน หมายถึง ความสามารถของผู้นำทางการศึกษาในการสื่อสาร สร้างความเข้าใจ และขยายแนวคิดให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิก เช่น การสังเกต สัมภาษณ์ ชักถาม การสนทนากลุ่ม ทักษะวิทยากรกระบวนการ และทักษะการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เช่น การระดมความคิด การประชุมแบบมีส่วนร่วม การจัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์

8.2 ทักษะการสร้างพลังชุมชน หมายถึง ความสามารถของผู้นำทางการศึกษาในการเชื่อมโยงให้เกิดความร่วมมือของปัจเจกบุคคล กลุ่ม องค์กร ชุมชน และเครือข่าย ในกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชน เช่น การจัดเวทีชาวบ้าน การจัดเวทีระดมความคิด การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

9. จิตสำนึกสาธารณะ หมายถึง ภาวะจิตที่ตื่น หรือสภาวะที่รู้ตัวของผู้นำทางการศึกษา ที่พร้อมจะทำได้

9.1 จิตใจเชิงวิพากษ์ หมายถึง สภาวะรู้ตัวของผู้นำทางการศึกษาที่มีสติ มีจิตใจ และมีความมุ่งมั่นในการใฝ่เรียนรู้ ใช้ข้อมูลข้อเท็จจริงและเหตุผลในการวิเคราะห์ประสบการณ์ หรือกิจกรรมร่วมกับชุมชนเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจ สรุปเป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรมต่อไป

9.2 จิตสำนึกส่วนรวม หมายถึง การเห็นแก่ส่วนรวม เสียสละ มีความสามัคคี เคารพ กตัญญู และเคารพศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ความสำนึกใส่ใจและพร้อมที่จะร่วมทำงาน ช่วยเหลือ ในกิจกรรมสาธารณะ รวมถึงความห่วงใยในสมบัติส่วนรวม ทั้งโดยตระหนักถึงผลประโยชน์ ที่จะเกิดขึ้นกับตนเองและส่วนรวม